

VII. NOJBAHER NA LISTAMA ZA ODSREL

Medu balkanskim državama, u kojima sam tokom Drugog svetskog rata bio aktivan, Srbija, Crna Gora i Grčka spadale su u okupirane zemlje. Onaj ko govori da su Rumunija i Bugarska bile okupirane, taj drsko laže. Takve tvrdnje spadaju u područje propagande. A ni u Albaniji nemačka vojska, Vermaht, nije držala u svojim rukama ni vojnu upravu, a ni sudstvo. Ukratko, u tim zemljama ni Nemci, pa ni ja, nismo mogli da budemo okupatori. Zato je laž da su ljudi u tim zemljama streljani jer su sarađivali sa okupatorom. Kako onda osuditi ljude na smrt? Posle 1945. bilo je proglašeno da su Nemci okupirali ceo Balkan. Svako ko je tokom Drugog svetskog rata bio za Nemce, po kratkom postupku bio je proglašen za veleizdajnika. Tako nije više postojala prepreka da se izvrše masovna streljanja nepoželjnih građana. Do toga je i došlo. U okupiranim područjima, posle povlačenja Nemaca, vlast su preuzeli komunisti, i svi oni koji su bili protiv komunizma tokom Drugog svetskog rata proglašeni su po kratkom postupku krivim i bili tretirani kao veleizdajnici. Njihova jedina nesreća, međutim, sastojala se samo u tome što Saveznici njih nisu na kraju rata priznali kao ratne saradnike i pobednike, premda su se i oni, nacionalisti, kao i partizani borili protiv okupatora, koji je u očima i jednih i drugih bio samo neprijatelj broj dva. Protivnici u građanskom ratu uvek su u istoriji bili nemilosrdni, nemilosrdni u vreme sukoba, a nemilosrdni i posle građanskog rata, kada je jedna od sukobljenih strana izašla kao pobednik. Da zaključim, i ovi dželiti, Tito i njegovi komunisti, koji su nemilosrdno posle građanskog rata ubijali svoje protivnike, mogu da se pozovu na fatalnu tradiciju iz istorije čovečanstva. Međutim, komunisti u ovom slučaju ne mogu se da pozovu na istoriju, jer su ubijali ljude koji su branili suverenitet svoje države. Dakle, Tito ne može da nađe opravdanje za svoje zločine u istoriji. Izuzetak je jedino ako mu metode Asiraca i Babilonaca izgledaju časne. Ovo je, razume se, samo bezopasno, teorijsko razmišljanje, kada se ima na umu kakve su se sve strahote i okrutnosti do-

gadale na tom prostoru. Interes pobednika je merilo šta je dobro a šta loše i na ovu tradiciju mogu da se pozovu i komunisti i Saveznici. Razume se da to nema veze sa moralom. Ovde imamo posla sa zakonima džungle, a ti zakoni su grozni. Kada, međutim, neko pokuša da ove zakone opravda navodnim moralnim argumentima i lepim recima, onda je to gnusno i nepodnošljivo. Ali, uvek će se onaj ko se juče ponašao odvratno žaliti na onoga koje danas takav, a onaj kó se u ovom trenutku vlada gnusno, žaliće se na onog ko će se sutra tako ponašati. Postati čovek je mukotrpan i dug proces.

Ja se, međutim, ne želim da su neprijateljske obaveštajne službe tokom rata pokušale da me ubiju. U svom sam poslu bio veoma angažovan i uspešan i ne sumnjam u to da sam protivničkoj strani pravio velike probleme. A kada neko na ratnom području pravi poteškoće, to onda uvek znači ljudske gubitke i smrt. Pokušaj da se umanji broj sopstvenih ljudskih gubitaka tokom rata, predstavlja legalno i razumljivo ponašanje, ako se ratovi uopšte mogu proglasiti legalnim. Pravila viteškog ponašanja u našem vremenu više ne postoje. Ovde mislim na međusobno ubijanje muškaraca koji su izašli na bojno polje. Oni se prepoznaju po spoljašnjoj odeći i to time što nose uniforme. Vojnik koji nosi oružje i uniformu jeste legitimna meta. Danas, u doba totalnog rata, ubijaju se žene i deca, a to znači da smo potpuno prekinuli sa viteškom tradicijom. Diplomata koji utiče na građanski rat time što podržava jednu od zaraćenih strana, ne treba da se čudi ako ga stave na crnu listu. Takav diplomata vešto upotrebljava politička sredstva na prostoru gde se vodi građanski rat i time prouzrokuje kod protivnika daleko veće štete i žrtve. Ja sam jednostavno konstantovao, dakle, bez čuđenja i užasavanja, da sam se i ja nalazio na listi za odstrel. U ovo sam potpuno siguran i to na osnovu čitavog niza događaja, koje želim da ispričam u ovom, poslednjem, poglavlju moje knjige

U novembru 1943. poslao mi je zapovednik Obaveštajne službe za Srbiju, dr Šefer (Schäfer), izveštaj svog poverljivog čoveka, obaveštajca, koji je uspeo da se uvuče u beogradske komunističke krugove. Ovaj obaveštajac-krtica je javio da je među komunistima akivan agent engleske obaveštajne službe Intelidžens servisa koji je na sastanku ilegalne komunističke organizacije predložio da me ubiju. Razlog za atentat na mene je veoma laskav kompliment i mogao bi da zadovolji sujetu svakog čoveka. Evo izvoda iz govora engleskog agenta, kojim obrazlaže zbog čega se ja moram ukloniti:

„Ovaj čovek je opasniji nego oni Nemci koji sprovode streljanje taoca, pale sela i odvođe ljude na prisilan rad u Nemačku. Nojbaheer vodi politiku koja ima za cilj pomirenje između Nemaca i nacionalista. Ako mu to uspe, onda će krajnji rezultat njegovog rada biti ovaj: pucaće jedino Srbi na Srbe, a nemački Vermaht biće samo posmatrač. Srbi će ubijati samo Srbe. Ovakva situacija upravo je suprotna onoj koju žele i očekuju Saveznici. Ovakav plan nije koristan za borbu Anglo-Amerikanaca protiv Nemaca.”

Komunisti su odgovorili engleskom agentu recima: „Nojbaherova smrt bila bi suviše skupa za nas. Ako ga ubijemo, sledećeg dana ne bi bio živ niko od komunista koji se trenutno nalaze u zatvorima kao politički zatvorenici. Da nastavimo o tome razgovore kada dode do iskrcavanja Saveznika na Balkan?"

Ovog puta su komunisti sprečili atentat na mene i to na osnovu trezvenog razmišljanja. Do mene su i dalje stizale informacije koji su govorile o novim pokušajima da budem likvidiran. Postojao je plan da me ubiju, i to da se nadu plaćene ubice koje bi bile spremne da za velike pare izvrše atentat na mene. Sve sam ja to registrovao, ne razbijajući mnogo glavu time koliko su te vesti bile pouzdane i tačne.

Nije bilo nimalo teško da me likvidiraju uz pomoć revolveraša koji je dobar strelac. Ja sam stanovao na Dedinju. Kada bih se vraćao iz Beograda kolima, put do moje kuće bio je veoma uzak, sa mnogo zavoja, iza kojih je, pored moje kuće bila živica obrasla gustim žbunjem koje zbog lakomislenosti niko nije rezao. Tek krajem septembra 1944, kada je vladala mrkla noć, bez mesečine, neko je u moj auto ispalio metak iz pravca gustog žbunja. U kolima, međutim, nisam sedeo ja, nego savetnik naše ambasade, Brude. Ubica je čak promašio i kola. Bio je to neki diletant. Atentat na mene u tom trenutku bio bi potpuno besmislen. Ja, „specijalni izaslanik za Balkan", nekoliko dana kasnije povukao sam se sa nemačkom vojskom. Ja i Nemačka uskoro smo izgubili Balkan. Daje početkom 1944. godine na mene spreman atentat, doznao sam zahvaljujući Amerikancima. Njima je svojstveno da u konspirativnim stvarima pokazuju osvežavajuću lakoću i bezbrižnost. U jesen 1945. jedan Amerikanac kazao je mojoj kćerki Aglai u Beču:

„Milostiva, ja Vas poznajem!"

Aglai: „To je nemoguće!"

Amerikanac: „Vi ste godine 1944. bili u Beogradu. Video sam Vas svojim očima. Bili ste u društvu sa svojim ocem. Gledali ste neku operu i to napolju, pod otvorenim nebom. Nosili ste čarape, a ispod njih se videla mala krvava rana. Da li se sećate? U to vreme ja sam pripadao Američkoj vojnoj misiji pri Štabu Draže Mihailovića. Hteli smo da izvršimo atentat na Vašeg oca. Sve što je bilo potrebno za tu akciju već smo pripremili. Vi se sigurno sećate kako je izgledao prilaz vili u kojoj je stanovao Vaš otac? Tamo se nalazila gusta ograda od žbunja. Sa tog mesta bilo je planirano da se puca na Vašeg oca. Ovo bi bilo i urađeno, da Draža Mihailović nije bio protiv te akcije!"

Kada se svega setim, postaje mi jasno da ova priča odgovara istini: ja sam zaista sa kćerkom prisustvovao operi koja se izvodila na otvorenom prostoru, moja kćerka je imala malu ranu na jednoj nozi, prilaz mojoj vili je zaista bio idealan da se izvrši atentat na mene, a takode mi je bilo poznato

mišljenje Draže Mihailovića o meni. Rečju, ovog puta protiv moje likvidacije bio je jedan nacionalista.

Ima i veselih zgoda na bojnomoj polju atentata. Dok sam radio u Atini, retko kada sam propustio priliku da u nedelju, nedaleko od kraljevskog dvorca, posmatram lep prizor smenjivanja straže pred Grobom neznanoj vojnika. Ovo smenjivanje straže izvodilo je jedno odeljenje počasne garde, koje je pripadalo evzonima. U nedelju je uvek bilo mnogo ljudi koji su specijalno došli da prisustvuju spektaklu koji je pratila glasna vojna muzika. Vojnici su nosili pravu grčku narodnu nošnju, koja se sastoji od uskih belih pantalona, sa suknjom, koju Grci zovu „fustanela“, zatim jakne, koja je bogato izvezena nacionalnim motivima i grčke narodne kape. Sve to daje veoma živopisnu sliku. Na čelu počasne straže marširao je podoficir, koji je imao bogate zlatne epote, a u ruci je nosio isukanu sablju. Posmatrajući ove vesele boje i ceo prizor, čovek je mogao da zaboravi na to da se zemlja nalazi pod višegodišnjom okupacijom, koja teško tišti grčki narod. Ovo je moglo da se pročita i na licima posmatrača, koji su bili ponosni na svoje lepe, kršne vojnike. Posle svečane ceremonije, koja se izvodila sa vojnom preciznošću, počasna garda evzona odmarširala je u kasarnu. U krugu kasarne vojnici su zaigrali grčko narodno kolo. Ovo je svečano obučenom podoficiru pružilo mogućnost da bude kolovođa i da pokaže svoje umeće. On je to radio sa toliko elegancije da bi mogao da nastupa i u baletu. Postala je tradicija da se pri ovom nedeljnom spektaklu nađu članovi grčke vlade i mog štaba. Tako sam jedne nedelje, kao i uvek, posmatrao divna grčka narodna kola i njihovu igru. Odjednom, iza mene, čuo sam neki slabašan krik. Okrenuo sam se da vidim šta je posredi. Na zemlji se od bola previjao jedan sitan Grk, koga je svojim gvozdenim rukama stegao moj adutant Knapik, koji je bio džinovskog rasta i imao medvedu snagu. Sta se dogodilo? Knapiku se nimalo nije sviđalo to što se ovaj Grk uvek nalazio iza mene. I ne samo to. Taj Grk je desnu ruku uvek držao u džepu svog mantila. Onda je Knapik, takođe, posegnuo u džep mantila tog Grka. U njemu je, pored desne ruke sitnog Grka, našao i pištolj. Najzad, je Knapik imao u kandžama atentatora i njegove oči pobedonosno su zasijale. Ubrzo se, međutim, ispostavilo da ovaj Grk nije bio nikakav atentator, već je pripadao grčkoj obaveštajnoj službi, a dobio je zadatak da me čuva od mogućih atentatora. Jadni Grk se zaista uplašio. Na sreću po njega, kosti mu nisu bile povređene. A kada se zna za divovsku snagu Knapika, onda je Grk još dobro prošao.

U februaru 1944. putovao sam sa mojim bližim saradnicima od Tirane prema Skadru. Kretali smo se u auto-koloni, koju je čuvala naša vojska. Bilo je planirano da iz Skadra krenemo dalje i da preko Podgorice stignemo na Cetinje. Kada sam došao u Skadar, nije mi promakla jedna neobična činjenica. Neko je u više navrata telefonski potvrdio da ja uskoro dolazim na Cetinje. Izgledalo mi je neverovatno neodgovorno da neko može da bude tako

neoprezan i to u zemlji u kojoj sve vrvi od neprijateljskih obaveštajnih službi. Sve telefonske linije prisluškivali su neprijateljski agenti. Zbog toga sam rešio da promenim plan puta. Umesto da na Cetinje stignem preko Podgorice, ja sam izabrao put koji ide uz obalu: Bar - Budva - Cetinje. Telefonski je bilo najavljeno da ću iz pravca Podgorice na Cetinje stići između tri posle podne, najkasnije do pola četiri. U tri posle podne pojavili su se nad Cetinjem neprijateljski avioni i uništili su jednu auto-kolonu koja je dolazila iz pravca Podgorice. Dознаo sam da ni pre a ni posle toga ovaj deo nikada nije bio bombardovan, Saveznici nisu nikada napali avionima taj deo. Ja, prema tome, moram da pretpostavim, da je ovaj znak „pažnje“ neprijateljskog vazduhoplovstva bio posvećen meni, „specijalnom izaslaniku za Balkan“.

Godina 1943. i 1944. primećeno je da se sve češće dešavalo da su nemački avioni iz neobjašnjivih razloga doživljavali udes. Broj izgubljenih aviona usled „tehničkih nedostataka“ sve je više rastao. Nisam sumnjao daje sabotaža uzrok ovih nesreća. Neprijateljske obaveštajne službe nisu propustile priliku da oštete avione, koji nisu bili posebno dobro čuvani. U Grčkoj smo, na aerodromima, kao pomoćnu radnu snagu imali mnogo zaposlenih Grka. Ova činjenica je bila povoljna za izvođenje sabotaža. Naši aerodromi bili su sve više izloženi neprijateljskom bombardovanju. To je prisililo naše ratno vazduhoplovstvo da avione ostavlja na kraju aerodroma i da ih skriva u grmlje i šumicu. Tako nije bilo potrebno da svaki avion čuva barem jedan vojnik. Postojale su vojne patrole, ali one su pokrivale veliki prostor pa nije bilo nimalo teško da se pod takvim okolnostima vrše sabotaže.

Već sam govorio o mom „hajkelu“, kada je, 17. avgusta 1944, severno od Soluna izbio požar na jednom motoru. Tog dana upravo smo preleteli ostatke unesrećenog aviona iz koga je još izbijao dim. Jednom, karoserija motora nije bila dovoljno pričvršćena, a mi smo već poleteli. Drugi put je levi motor aviona izgubio ulje, a dva dana posle toga desni motor ostao je bez vode. Da smo sa oštećenim motorom jedan čas duže leteli, došlo bi do oštećenja u sistemu hlađenja vodom, a time bi prestala da funkcionišu oba avionska motora. Ja nemam dokaz da je u ova dva opisana slučaja bila reč o sabotaži. Da su se, međutim, na našim aerodromima događale sabotaže, nepobitno je dokazano sledećim događajem.

U maju 1944. moj biro je rezervisao dva mesta u avionu tipa „ju 52“, koji je leteo na ostrvo Rodos. Mesta u avionu bila su predviđena za višeg vladinog savetnika, dr Šultea (Schulte) i za mog oficira za vezu sa Grupom armija E (u Solunu), višeg savetnika intendature, dr Pfaua. Na povratku su priključili rezervni tank za gorivo. Ubrzo su primetili da u njemu nije bio benzin, nego - voda. Čak ni jedinstven, odličan avion kao što je bio „ju 52“ nije mogao da leti pokretan vodom. Avion je pao u more i brzo je potonuo. Šef intendature Armije grupe E i dr Pfau su se utopili. Dr Šulte, pilot aviona

i radio-vezista bili su spaseni uz pomoć italijanskih vojnika, koji su bili stationirani na ostrvu Kea. Dr Suite je bio prebačen u bolnicu, gde su ustanovili prelom četiri pršljena na kičmi.

Veoma je malo verovatno da je vazдушna bitka koju je moj „hajnel“ vodio 13. septembra 1944. nedaleko od Zemuna, rezultat pukog slučaja. I tada je neko iz Beča telefonom javio vreme mog dolaska na zemunski aerodrom.

U leto 1944. javio mi se jedan agent naše obaveštajne službe u berlinskom hotelu „Adlon“, gde sam konačio. Saopštio mi je da je on, sa još jednim svojim kolegom, dobio zadatak da pazi na moju hotlesku sobu i da me prati policijskim autom, kada se poslom vozim po Berlinu. Reč je o zaštiti moje ličnosti. Za ovaj događaj javio sam našem ministru spoljnih poslova. On me je informisao, ali ne do u detalje, da postoji „crna lista“ jedne neprijateljske obaveštajne službe, na kojoj se nalazi 18 Nemaca, a među njima stoji i moje ime. Vojna obaveštajna služba došla je do ovih informacija. To je razlog što je i meni dodeljena zaštita. Do danas mi nije jasno zbog čega se naš ministar spoljnih poslova tako čudno poneo i prilično bezvoljno i nerado govorio o toj stvari. Upalo mi je u oči daje veoma brzo promenio temu razgovora. Da li je hteo da izbegne da ga pitam, na primer, ko je još bio na toj listi? Nisam, međutim, postavio nijedno pitanje. Da je moj život na Balkanu ugrožen mi je već odavno bilo poznato. Taj rizik bio je sastavni deo mog posla i, najzad, takav je Balkan. Ali, to da sam ugrožen u Berlinu zaista nisam mogao da shvatim ozbiljno. Likvidacija jednog funkcionera u Berlinu, sigurno nije mogao da padne na pamet nijednoj tajnoj službi, koja drži do sebe. Pa, ja sam radio na Balkanu, koji predstavlja klasičan teren za zavere i atentate. Čemu onda da me uklone u Berlinu? Ubrzo je ta atmosfera konspiracije, koja je vladala u Berlinu oko mene, počela da me nervira. Daleko sam se prijatnije osećao kada sam se uskoro ponovo našao na Balkanu, gde stvarno neko može da me upuca iz svakog podrumskog prozora, iz svake živice i iz svakog kukuružišta. Ja sam se, prosto, našao na jednom od frontova, a moj front je bio daleko ugodniji nego da sam se nalazio u nekom od nemačkih gradova, koji su danonoćno bili bombardovani, buktali su u plamenu i sve se više pretvarali u ruševine.